

ՀԱՒԱՏՔԻ ՅՈՒՔԵՐ ՈՒ ԽՕՍՔԵՐ

Յովհաննէս Պապինի, Իսթապոլ տպագրարող հոգի մը, հաւաստի եկած միտք մը, գրած է Յիսուս Քրիստոսի պատմութիւնը, մինչեւ նիմայ գրուածներէն բոլորովին տարբեր ոճով եւ նորաճան հառապաքներով: Այս գործը այնքան հռչակ հանձն գրական եւ կրօնական աշխատներու մէջ որ այլեւայլ լեզուներով թարգմանեցաւ անմիջապէս:

Հիմայ աչի առջեւ ո՛րքին Հայեւէն թարգմանութիւնն ալ Պապինի գործին, Հ. Արսէն Ղազարեանի նոյն եւ նկուն աշխատարարով:

Հրատարակութեան մեկեանսն է պատուական հաշտոյ մը, Մեծայարդ Պետրոս Հ. Կէտ, որուն նմանները ցանկալի է որ շատան մեր Ազգին մէջ եւ Բաշախեւն Հայ գրիչը:

Իււ-4551 մեծ ուրաւաւայ երեսնոց ընտիր թղթով եւ Ս. Ղազարի հաւակաւոր իրարով աղուոր գիրք մը՝ շահ յանձնարարելի ընթերցումի ու արժանի ուսումնասիրութեան:

Մեր ընթերցողներ վստահ ենք որ հանդիմով պիտի ընթերցենք սա հարեւիր եւ կրօնաւունչ հաստածները.

• • •

—«Ամէն սերունդ ունի իր հոգեւն ու մտածումները — եւ յիմարութիւնները: Պէտք է վերաբարձրանալ՝ օգնութեամբ կուտւածներուն՝ նին Աւետարանը: Որպէզոք Քրիստոս միտ կենդանի ըլլալ մարդոց կեանքին մէջ, յաւիտենական ներկայ, պէտք է յարուցանել երեւնի երբեմն, ոչ թէ զայն ներկելու համար օրուան զոյններով, այլ ներկայացնելու համար՝ նոր խօսքերով, այժմեական յարաբերութեամբ՝ իր յաւիտենական նշանաւորութիւնը եւ իր անփոփոխելի պատմութիւնը:

• • •

—«Դիպուածով չէ որ Յիսուս ախտաւ մը մէջ ծնաւ: Աշխարհն արդէն խառն ախտաւ մը չէ՞ որ մարդիկ կը կլնեն ու կը քրքեն: Ամէնէն աւելի գեղեցիկ, մաշուր, աստուածային բաներ չեն փոխեր միմեք՝ դժոխային բիւրաւորութեամբ մը՝ կղկղանքի: Յետոյ կը փութին աղբէ լեռներուն վրայ եւ զայն կը կոչեն «Լալայել կեանքը»:

• • •

—«Յիսուսի արեւնքս մէկն է չորս ամէնէն հին եւ ամէնէն նախական արեւասերէն: Արեւասերը Դեղուկին, Որմնադիրն, Դարբինն եւ Հիւսին՝ ձեռակաւն արեւասերուն մէջ, ու ամէնէն աւելի թափանցողներն են՝ մարդուն կեանքին մէջ, ամէնէն անմեղներն ու կրօնականները: Մարտիր կ'ապաստելի՝ աւագակ կը դառնայ, նա առաջին՝ ծովանէ, վաճառականը՝ բախտախնդիր: Բայց զիւրացիցին, որմնադիրը, դարբինը, նիւսը չեն մասներ, չեն կրնար մասնել, չեն ապականել: Կը գործածեն ամէնէն աւելի ընտանի նիւթերը, եւ պէտք է զանոնք փոխակերպեն ամէնուն աչիին առջեւ, ամէնուն ծառայութեան համար, շեւանելի, նստաստու, բանձրացեալ, նշարիտ գործերու:

Դիւրացիին կը պատէ հոգը եւ անկէ կը հանէ հաջը զոր կ'ուտէ: Սուրբ իր Բարայրին մէջ, ինչպէս մարդասպանը իր բանին. Որմնադիրը կը հարէ բարը եւ կը բարձրացնէ տունը, տունը աղխան, տունը թագաւորին, տունն Աստուծոյ: Դարբինը կը կարծրցնէ երկարը եւ կը ծռէ սուր թալու համար զինուորին, արօր՝ զիւրացիին, մարտն՝ նիւսին. Հիւսը կը ազօցէ կը գաճէ փայլը՝ շինելու համար դուռը որ կը պաշտպանէ տունը աւագակներէն, շինելու համար անկողինը որուն վրայ պիտի մեռնին աւագակներն ու անմեղները:

Այս պարզ բաները, այս սովորական, հասարակ, գործածական, այնքան գործածական ու սովորական՝ որ այլեւս չենք տեսնել զանոնք, որ կ'անցնին գրեթէ անմարտադիր մեր աչերուն տակ, վարժուած շատ աւելի կենդանաւորութեան անկողիններու, մարդուն ամէնէն պարզ տեղիւններու, մարտիկներն են, բայց աւելի հրաշագործակ եւ կարեւոր բան թուր միւս նմարածներն յետոյ:

Հիւս Յիսուսը ապրեցաւ՝ իր երկաստարգութեան՝ այս բաներուն միջեւ, եւ զանոնք շինեց իր ձեռներով ու մտաւ առաջին անգամ՝ այս իրժէ շինուած առաջնականութեան միջոցաւ՝ հաղորդակցութեան մարդոց ամէնորեայ կեանքին հետ, ամէնէն աւելի մեղմ ու սուր կեանքին հետ, այն է ասանք: . .

Յանախ Յիսուս, միջնդէս պայծառ ու քեքել տառեղներ զանգուրներ կը յորինէին Բերիլին սայրին տակ ու քեփը կ'անհետէր գետին՝ խառնոցի լիւր կռույթովը, մտածեց հոգը խառնմանուն վրայ, մարդաւորներուն աւելանալուն վրայ, ուխտանքի մը վրայ, որ պէտք պիտի չունենար զերաններու եւ Բանոցներու, այլ հոգով եւ նրբամարտութեան:

• • •

—«Մարդաւոր է ան՝ որ կը տեսնէ՝ խռով սրտով բայց վնիս աչիով՝ շարք որ կը թաղաւորէ այսօր, պատիժ որ պիտի գայ վաղը, եղանակ թագաւորութիւնը որ պիտի յաջորդէ պատիժին եւ ապաշխարութեան»:

• • •

—«Կրնայ մարդը անցեալը ուրանալ՝ բայց ոչ ջնջել, ան կը խառնուի՝ նոյն իսկ անգիտակցաբար՝ միեւնոյն մարդոց մէջ որ կը վերակին կեանքը՝ ապաշխարութեան երկարող ծնունդով:

• • •

—«Այս օրուան մարդերը Աւետարանով կը հասկնան սովորաբար Դիրքը, ուր տպուած ու կազմուած է Յիսուսի Բառեակ պատմութիւնը: Բայց Յիսուս զիր չէր գրեր, եւ ոչ ալ հաստատելու մասին կը մտածէր: Աւետարանով ան կը հասկնար—Համեմատ ծրարքի եւ բառին հաջորդականութեան—այն զոր գրական աւանդութիւնը կը կոչէ «Բարի լուր», եւ զոր խառնոց պիտի ըլլար թարգմանել «Չուարք պատգամ»: Յիսուս պատգամաբեր մըն է, հրեշտակ, որ կը քրէ եղանակ լուր մը. բարի դեսպանութիւն մը: Ահա իր զուարթ պատգամը, Հիւսնոցները պիտի բռնէին, կայրեր տեսնէ, աղբաններն հարստանան անպատելի հարսութիւններով, վճատները մը խիւրաբանին, մեղաւորները ներսէն զսնեն, անմաւորները լուալուին, անկասարները կարեւոր կասարեալ ըլլալ, անբանները սուր ըլլան, սուրբեր հրեշտակ, նման Աստուծոյ»:

— «Ընտրող համար ուրիշ համբայ չկայ: Կամ ամեն անմիջապես հազմապարհ, կամ ամեն անմիջապես հազմապարհ: Կամ մեկնել, կամ փրկել: Անցեալը զարհուրելի է, ներկան զարհուրելի: Կուսակցութեան մեր ամբողջ կեանքը, կը նստի մեր սիրելու եւ հասկնալու բոլոր կարողութիւնը որպէս զի վաղը լուսազոյն ըլլայ, որպէս զի ապագան երջանիկ ըլլայ: Երբ միշտ եւ նոսր սխալեցանք — եւ մեր բռնապետութիւնը անոն անմեղեղի ապագային է — աշխարհիմ հոր մարդու մը եւ հոր կեանքի մը ծնունդին: »

— «Ով որ Յիսուսի նէս կը կենայ՝ հակառակ է անանական հին բնութեան, եւ կ'աշխարհի հրեշտակականին համար, որուն պէտք է յարդէ: Բոլոր միայնակ մարդիկ է եւ շառաւիղաւորներ: »

— «Ամէն մարդ սխալ ուզէր առաջին ըլլալ՝ նաեւ հաւատարմ երես մէջ: Կ'ազդ մեծագոյնն ըլլալ՝ այս կամ այն կերպով՝ իր շուրջը կ'ընտելան մէջ, կ'ուզէ հրամայել, իշխել, սելի մեծ ելլալ, աւելի հաբուստ, զինգիկ, իմաստուն: Մարդոց ամբողջ պատմութիւնը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ արտաքին երկրորդական: Բայց Յիսուս կը սողգեցնէ, եթէ մէկը կ'ուզէ առաջին ըլլալ՝ թող ամէնէն վերջինն ըլլայ եւ ամէնուն ծառայ: Ամէնէն մեծը ամէնէն փոքրն է: Հոգեւորային սէր է ծառայել բարեպաշտին: »

— «Մարդոց աշխարհիւնը այնքան մեծ է՝ որ ամէն որ ամէն ջանք ի գործ կ'ընէ ուրիշներէն շատ առնելու եւ բիշ ստալու: Ամէնը կը ջանան ունենալ առատանոնութեան զոյննաւներ համեստ զիման մըն են մարտնչականութեան: Բայց Յիսուս կը հաստատէ. լաւ է ապրել քան առնելը: »

— «Ո՞վ սխալ յաջողի ըլլալ նման Աստուծոյ, ըլլալ ինչպէս Աստուծոյ: Աստուծոնք է: Աստուծոնք մեր մէջ է. անասնութիւնը զայն կ'երկարապնդէ եւ կը սեղմէ զմիտակ կեղծի մը պէս եւ կը յապարդէ մեր աճումը: »

— «Երեք բաներ անհրաժեշտ են մարդոց. հաջորդ, առողջութիւնը եւ յոյս: ... »

«Ով որ կ'ուզէ մարդիկ իրեն բաշխել՝ սէր է սոյն հաջորդ, առողջութիւնը եւ յոյսը: Չէր է կը բաշխէ, բռնէ եւ սեղծէ հաւատը՝ սելի զինգիկ կեանքի մը: »

— «Յիսուսի ամբողջ գործը ստեղծել մըն է վերհայնութեան, զօրութեան, մարդութեան, հարստութեան, ազատութեան: Բայց կը մեղմանայ հիւանդներուն՝ վառելու համար հիւանդութիւնը, տկարներուն՝ ազատելու համար զանոնք իրենց թուլութիւնէն: Երբ որ անոնք յաւանդներուն՝ յաւանդ համար զանոնք: Չի սիրէր հիւանդները միայն զի հիւանդ են. կը սիրէ հիւանդուն հաւատարմ առողջութիւնը, եւ այն աստիճան կը սիրէ, որ կ'ուզէ ապրել զայն առողջ՝ որ զայն կորսնցուց: »

Յիսուս մարգարէն է երջանկութեան, երաշխաւորը կեանքին, կեանքի մը աւելի արժանաւոր ապրումով ըլլալու: Հրաշքներն ուրիշ բան չեն եթէ ոչ զրաւական իր խառնումին: »

1866-Ի ՍԻՈՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

ԴԱՂՈՒՄՆԵ ՄԵ

— « Հասաւ մեզ ուրեմն այն երջանիկ օրը, կամ լաւ եւս է բոկի բարեպաշտն առիթը, յորում ամենայն վատահոգութեամբ կ'ընծայեցնեմք զմեզ ուսումնական հանգիստարանին մէջ. ուր տեղ փոփոխելի կը մեզ կանուխ ժամանակաւ երեկ, եւ ազգասիրաց իրաւաւ իղծու բազմանք լեցնել: »

« Եւ ունեւի՞նք արդեօք այս պարտաւորութեան կատարելու շարժումով մի, եւ ի՞նչ էր այն որ ջարդ արդէ կ'ընէ մեզ զայն ի գործ զնկու: Երկրորդ յայտնի է որոց ունի ի գլուխն է. առաջինին վերայ միայն կ'ուզեմք հոս խօսել, յորում եւ զմեր նպատակը յայտնել: Ամենայն գործ պատճառէ մի կը յառաջագոյն բաժնի փոխադարձից. եւ հարկ է որ խրատանշիւր պատճառ իրեն համեմատ գործ ունենայ, ապա թէ ոչ արարամբանական վրիպակ մի հոն կը զուտակուի, եւ հարկ է այն ժամանակ նոյն գործն ուրիշ պատճառ մի զանելու նախորդ դարու մէջ կամ ի սկզբուն հրապարակական թերթերու հաստատութեան պատճառ ինչ որ այլ էր, յայտնի է որ ներկայ ժամանակին խմբագրութեանց չըսեմ ամենուն, բայց շատերուն հրատարակութեան պատճառ առ երկու պայմաններն են. — Խորհելու ազատութիւն եւ խօսելու ազատութիւն: Այս երկու նշանարաններն կը փայլին առաւելապէս երիտասարդ խմբագրութեանց մէջ: Իմաստից խորը թափանցել չեմք ուզեր, այլ միայն մեք եւս ազատօրէն խորհելով կը հարցնեմք մեզ, թէ հո՞րկ է որ մեր Աթոհի նշաններն եւս ասոնք ըլլան. եւ թէ մեր ներկայ խմբագրութեանն եւս պատճառ չանոնք ընելու ըլլամք՝ իրաւունք կ'ունենեմք արդեօք: Պատասխանը լսելէս յառաջ բնականօրէն խորհելու եւ խօսելու ազատութիւնը, տեսնեմք անոնց սահմանը, անհոն կամ հոնաւոր, եւ թէ ամէն մարդ անխափ ունի՞նք այս ազատութիւնը: »

« Ոչ ոք երբեք կրնայ ուրանալ մարդկային մտած այն զօրութիւնը, զոր ամենեւին բնական զօրութեամբ հնար չէ զօղել զայն. եւ որովհետեւ միայն հոգեւոր մեղ մասն է, եւ հոգին պարզ եւ աննիւթ է ուս-

թիւն մի ըլլալով, բնականաբար անհնարին է որ և է մարդկեղէն հնարքներով եղանակաւորութեան մի մէջ գնել անոր զօրութիւնը, կամ չափաւորել, Ապա ուրեմն խորհիւն ալ՝ որ մտաց զործն է, անկարելի է զսպել և չափաւորել, ուրեմն մարդոյս միտքը ազատ է, և հետեւապէս խորհելու ևս ազատութիւն ունի. և ամենեւին հեղինակութիւն մի չկայ որ բնական կամ բարոյական ուժով կարողանայ գերել մտաց այս ազատութիւնը, Բնաւորաց ու կոտակաշտ կայսերաց սուրն և հուրը ու հազարումէկ տանջարանները՝ այն՝ կարողացան սուրբ վկայից մարմինները կարատել, այրել, խանձողել, բայց անհնարին եղև անոնց միտքն ու աստուածային խորամանկ գերել. մարմիններն բռնակցին չղթայեցին, այլ միտքերնին ազատ մնաց: Մարդս կը խորհի ներքնապէս, և անոր այս խորհելու ազատութեան զէմ որ և է յարձակում մի արտաքին ըլլալով, մտաւոր չօրութիւնը կը մնայ անզոքելի և անյարթանալի: Այս ճշմարիտ է որ, թէպէտ և խորհելու ազատութիւնը չկրնար կաշկանդիլ ու զսպուիլ, սակայն կրնայ խորհելու եղանակը փոփոխիլ մարդոյն և արուեստին միջոցաւ: Քանզի մարդկային միտքը որ և է առարկայի նկատմամբ չորս և զանակի կամ կրից ենթակայ է. ազիտութեան, տարակուսի, կարծեաց և ստուգութեան. ուստի հնար է ազէս մարդոյ մի սխալաբար խորհիլը կամ միտքը բժշկել ևն: Թակայի կամ զազափորի մի ճշմարիտ գիտութեամբ, և սխիլ այնուհետև այլազգ խորհել, նայնպէս տարակոյս էամ սխալ կարծիք ունեցողին երկրայութիւնը փարատել և կարծիքը ուղղել, սբով և անոր խորհելու եղանակն այլ կ'ուղղի: Դարձեալ ասուցովեան մէջ եղող միտք մ'ալ կրնանք երկրայեցնել ու անստուգութեան մէջ ձգել և սխիլ տալ անոր այլազգ խորհել: Ասանք խիտա գիւրութեամբ կրնան ըլլալ. և որչափ առաւել հնարուոր է մարդոյս խորհելու կերպը փոխել նկատմամբ միևնոյն ենթակայի, այնչափ առաւել անհնարին է դարձեալ անոր ազատութիւնը իրմէ վերցընել, որ ուրիշ բան ըսել չէ, և թէ ոչ մարդոյս հոգւոյն կեանքը բառնալ. փասն զի խորհիլը որ մտքին զործն է, հոգւոյն ալ կեանքն է. . . .

«Բարի է խօսելու կարողութիւնը, քա-

նի որ մեր մտաց քարի խորհուրդները յայտնելու կը ծառայէ, Չոր է նոյն կարողութիւնը, թէ որ մէկը իւր սրտին չոր խորհուրդները յայտնելու կը ծառայեցնէ: Արդ, քանի որ խօսելու կարողութեան մէջ կայ շարաշար գործածումն, ապա ուրեմն ազատ չէ այն. ուրեմն չիք ազատութիւն խօսելու. և ով որ խօսելու ազատութիւն կը դաւանի, կը բռնաբարէ իւր անձնական իշխանութիւնը, կը բռնադրուէ իւր մտաց ողջութեան զատումը, որոց ձևաքն է, կամ սղտք է ըլլաց խօսելու ազատութեան ստնձը. . .

«Խօսելու ազատութիւնը իւր չափն ու սահմանը ունի. ուրեմն մարդս ազատ չէ խօսելու, քանի որ ուղիղ զատում և լաւ խորհելու արամադրութիւնները չունի, քանի որ միտքը կրից զոյնգոյն երանգներով տողորուած է. միով բանիս՝ քանի որ միտքը ազատ չէ անձնահաճ խորհուրդներէ ու կիրքերէ, ազատ չէ նաև խօսելու:

«Արդ, մտաց այն կարողութիւնը չոր արդի հեղինակը ազատութիւն կ'անուանեն, ինչպէս ամէն բանական ստեղծումք՝ նոյնպէս և մեք կը վայելեմք և կը դաւանեմք, սակայն չեմք ուզեր բնաւ մեր այս խմբագրութեան նշանաբան բնել և խօսելու ազատութիւնը: Քանի որ մարդիկ ասով կը գեղձանին շարաշար գործածութեամբ, այնչափ բարոյական աշխարհիս խանգարման պատճառ կը լինին: Համեստութիւնն ու կրօնքը խիտ շատ անգամ կը վերաւորի այս ապօրինաւոր ազատութեան երեսէն. և ինչպէս մարմնաւոր իշխանութիւնք՝ նոյնպէս հոգւոյն իշխանութիւնք կը տազնապին անոր գեղձմանը զէմ և կը հարկադրին շատ անգամ բուռն զօրութեամբ չափաւորել զայն, և երբեմն ևս տուգանօք հանգերձ կշռել անոնց պատիւը: Այս գեղձումները, որոնք անթումը և անսանձ յորդեցին մօտ տարիներս զբաղան հրատարակութեանց տեսարանին վրայ, արդի եղան մեզ ինչոյն ներկայանալու: Պարտաւորութիւն մի, չոր ազգութեան ներկայ ոգին մեր վրայ կը տեսնէր, տեղի կուտար ակամպս անոնց երեսէն: Ազգին՝ էթէ ոչ նիւթապէս անոնց երեսէն: Ազգին՝ էթէ ոչ նիւթապէս, գէթ բարոյապէս օգնական ըլլալու սէրն ու յօժարութիւնը զմեզ կը յորդորէր ինչոյն, բայց վերին Տեսութիւնը կարծես թէ մատամբ կը յայտնէր մեզ, թէ պարտիմք խօսելու ազա-